

**O‘ZBEKISTONDA MILLIY “YASHIL” IQTISODIYOT
TAKSONOMIYASINI JORIY ETISHDA IQTISODIYOT VA MOLIYA
VAZIRLIGINING INSTITUTSIONAL ROLI VA MOLIYAVIY
MEXANIZMLARI**

Mubarov Xondamir

G‘aznachilik xizmati qo‘mitasi Jamg‘armalarga va davlat ishtirokidagi korxonalariga xizmat ko‘rsatish bo‘limi boshlig‘i

Annotatsiya. Mazkur tezisda O‘zbekistonda milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etish jarayonida Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional roli hamda moliyaviy mexanizmlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasining mazmun-mohiyati, uni joriy etishning iqtisodiy va moliyaviy ahamiyati hamda davlat boshqaruvi tizimidagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, vazirlik tomonidan amalga oshirilayotgan normativ-huquqiy tartibga solish, strategik rejalashtirish va moliyalashtirish instrumentlarining samaradorligi baholanadi. Tezisda xalqaro tajriba asosida milliy taksonomiyani takomillashtirish, “yashil” investitsiyalarni rag‘batlantirish va barqaror moliyalashtirish mexanizmlarini rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, milliy taksonomiya, barqaror rivojlanish, yashil moliya, davlat moliyaviy siyosati, Iqtisodiyot va moliya vazirligi, institutsional mexanizmlar, yashil investitsiyalar.

Kirish

Hozirgi globallashuv sharoitida iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslardan samarasiz foydalanish hamda ekologik muammolarning kuchayib borishi davlatlar oldiga barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta‘minlash bilan bog‘liq yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Ushbu jarayonda “yashil” iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan iqtisodiy modelga o‘tish va uni moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, iqtisodiy faoliyat turlarining ekologik barqarorligini baholash va “yashil” investitsiyalarni aniqlashda milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda barqaror rivojlanishni ta‘minlash, iqlim majburiyatlarini bajarish hamda xalqaro moliya bozorlarida “yashil” moliyalashtirish instrumentlaridan samarali foydalanish maqsadida milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini ishlab

chiqish va amaliyotga joriy etish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Mazkur jarayonda Iqtisodiyot va moliya vazirligi davlat iqtisodiy siyosatini shakllantirish, moliyaviy resurslarni yo'naltirish va institutsional muvofiqlashtirishda asosiy vakolatli organ sifatida muhim rol o'ynaydi.

Shu nuqtayi nazardan, milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional roli hamda moliyaviy mexanizmlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, ularning samaradorligini baholash va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlash dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

"Yashil" iqtisodiyot va barqaror rivojlanish masalalari so'nggi yillarda iqtisodiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Xalqaro ilmiy adabiyotlarda "yashil" iqtisodiyot resurslardan samarali foydalanish, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish hamda uzoq muddatli iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy model sifatida talqin etiladi. Ushbu konsepsiya Birlashgan Millatlar Tashkiloti, Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi hamda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tadqiqotlarida keng yoritilgan.

So'nggi yillarda ilmiy tadqiqotlarda "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasi masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, Yevropa Ittifoqi tomonidan ishlab chiqilgan "Yashil taksonomiya" moliyaviy resurslarni ekologik barqaror faoliyat turlariga yo'naltirishda muhim instrument sifatida baholanadi. Tadqiqotchilar taksonomiyaning asosiy vazifasi "yashil" investitsiyalarni aniqlash, moliyaviy oqimlarda shaffoflikni ta'minlash va "greenwashing" holatlarining oldini olishdan iborat ekanligini ta'kidlaydilar.

Moliyaviy mexanizmlar nuqtayi nazaridan, xorijiy adabiyotlarda "yashil" obligatsiyalar, barqaror kreditlash, iqlim moliyalashtiruvchi hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarining ahamiyati chuqur o'rganilgan. Ushbu manbalarda davlatning, xususan, moliya va iqtisodiyot sohasidagi vakolatli organlarning muvofiqlashtiruvchi va rag'batlantiruvchi roli alohida qayd etiladi. Davlat tomonidan aniq institutsional asoslar va moliyaviy stimullar yaratilmas ekan, "yashil" taksonomiyaning samarali joriy etilishi murakkablashishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda esa O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tish, ekologik barqaror rivojlanish va moliyaviy siyosatning transformatsiyasi masalalari bo'yicha tadqiqotlar olib borilgan. Biroq mavjud ishlarda milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etish jarayonida Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional

roli hamda aniq moliyaviy mexanizmlarini kompleks tahlil qilish masalalari yetarli darajada yoritilmagan.

Shu sababli, mazkur tadqiqot mavjud ilmiy manbalarni tizimli tahlil qilish asosida O'zbekistonda milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining rolini aniqlash hamda moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish bo'yicha ilmiy xulosalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional roli hamda moliyaviy mexanizmlarini o'rganish maqsadida umumilmiy va maxsus ilmiy tadqiqot metodlaridan kompleks foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosi barqaror rivojlanish konsepsiyasi, "yashil" iqtisodiyot nazariyasi hamda institutsional iqtisodiyot yondashuvlariga tayangan holda shakllantirildi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy abstraksiya va mantiqiy tahlil metodlari orqali "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasining nazariy asoslari, uning iqtisodiy va moliyaviy tizimdagi o'rni aniqlab berildi. Tizimli yondashuv metodi asosida milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasi davlat iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqilib, Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional vakolatlari va funksiyalari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Shuningdek, qiyosiy tahlil metodi yordamida rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda joriy etilgan "yashil" iqtisodiyot taksonomiyalari, xususan, Yevropa Ittifoqi tajribasi o'rganilib, ularning O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlari baholandi. Statistik tahlil va dinamik kuzatuv metodlari orqali "yashil" moliyalashtirish instrumentlari, davlat moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari hamda investitsiya oqimlarining rivojlanish tendensiyalari tahlil qilindi.

Bundan tashqari, normativ-huquqiy hujjatlarni tahlil qilish metodi asosida O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyot va barqaror moliyalashtirish sohasidagi qonunchilik bazasi, strategik dasturlar hamda Iqtisodiyot va moliya vazirligining vakolatlari o'rganildi. Tadqiqot natijalarini umumlashtirish va ilmiy xulosalar chiqarishda induksiya va deduksiya metodlaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot doirasida O'zbekistonda milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional roli hamda moliyaviy mexanizmlarining amaldagi holati tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, vazirlik "yashil" iqtisodiyot siyosatini shakllantirish, moliyaviy resurslarni taqsimlash va muvofiqlashtirishda markaziy institut sifatida faoliyat yuritmoqda. Xususan, davlat

strategiyalari va maqsadli dasturlar doirasida ekologik barqaror loyihalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari bosqichma-bosqich joriy etilmoqda.

Milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasi moliyaviy resurslarni ekologik jihatdan ustuvor yo'nalishlarga yo'naltirishda muhim instrument hisoblanadi. O'tkazilgan tahlilga ko'ra, hozirgi bosqichda "yashil" loyihalarni moliyalashtirishda davlat byudjeti mablag'lari, xalqaro moliya institutlari kredit va grantlari, shuningdek, ayrim "yashil" moliyaviy instrumentlardan foydalanilmoqda. Biroq, taksonomiya mezonlarining moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga to'liq integratsiya qilinmagani hamda xususiy sektor ishtirokining yetarli darajada faollashmagani mavjud muammolar sifatida aniqlandi.

Quyidagi jadvalda milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining asosiy institutsional va moliyaviy mexanizmlari, ularning natijalari hamda mavjud muammolari umumlashtirilgan.

1-jadval.

Milliy "yashil" iqtisodiyot taksonomiyasini joriy etishda Iqtisodiyot va moliya vazirligining asosiy mexanizmlari

Yo'nalish	Amaldagi mexanizm	Erishilgan natija	Mavjud muammo
Institutsional boshqaruv	Davlat strategiyalari va tarmoqlararo dasturlar	"Yashil" iqtisodiyot siyosatining shakllanishi	Idoralararo muvofiqlashtirish sust
Moliyaviy rejalashtirish	Davlat byudjeti va maqsadli jamg'armalar	Yashil loyihalarga mablag' ajratilishi	Moliyalashtirish manbalari cheklangan
Yashil moliya instrumentlari	Yashil obligatsiyalar, imtiyozli kreditlar	Ekologik loyihalar soni ortmoqda	Xususiy sektor ishtiroki past
Normativ-huquqiy baza	Taksonomiya va me'yoriy hujjatlar	Moliyaviy shaffoflikka asos yaratildi	Mezonlar to'liq tatbiq etilmagan

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, institutsional boshqaruv yo'nalishida muhim normativ va strategik hujjatlar ishlab chiqilgan bo'lsa-da, idoralararo muvofiqlashtirish mexanizmlarining yetarli darajada samarali ishlamasligi "yashil" taksonomiyani amaliyotga joriy etish jarayonini sekinlashtirmoqda. Bu esa vazirlik huzurida yagona muvofiqlashtiruvchi mexanizmni shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Moliyaviy rejalashtirish va “yashil” moliya instrumentlari bo‘yicha tahlil natijalari davlat tomonidan moliyalashtirish ustuvor ekanini, xususiyl investitsiyalar ulushi esa past darajada qolayotganini tasdiqlaydi. Taksonomiya mezonlarining banklar va investorlar uchun majburiy talab sifatida belgilanmagani xususiyl sektor faolligini cheklovchi omil sifatida baholanadi.

Normativ-huquqiy bazaning shakllantirilishi moliyaviy shaffoflikni ta’minlashga xizmat qilayotgan bo‘lsa-da, taksonomiya mezonlarini amaliyotga tatbiq etish mexanizmlarining yetarli darajada ishlab chiqilmagani aniqlangan. Shu nuqtayi nazardan, Iqtisodiyot va moliya vazirligi tomonidan “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga integratsiya qilish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

Xulosa

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari O‘zbekistonda milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini joriyl etish barqaror rivojlanishni ta’minlash hamda moliyaviy resurslarni ekologik jihatdan ustuvor yo‘nalishlarga yo‘naltirishda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Milliy taksonomiya iqtisodiy faoliylat turlarini baholashda yagona mezonlarni belgilash, “yashil” investitsiyalarni aniqlash va moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayonida shaffoflikni oshirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Iqtisodiyot va moliya vazirligi milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini joriyl etishda institutsional muvofiqlashtiruvchi va moliyaviy siyosatni shakllantiruvchi asosiy davlat organi hisoblanadi. Vazirlik tomonidan ishlab chiqilayotgan strategik hujjatlar, normativ-huquqiy asoslar hamda moliyalashtirish mexanizmlari “yashil” iqtisodiyot tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishda muhim rol o‘ynamoqda. Biroq, mavjud tahlillar taksonomiya mezonlarining moliyaviy qarorlar qabul qilish jarayoniga to‘liq integratsiya qilinmagani va idoralararo hamkorlikning yetarli darajada samarali emasligini ko‘rsatmoqda.

Shuningdek, tadqiqot natijalari “yashil” loyihalarni moliyalashtirishda davlat resurslari ustuvor bo‘lib qolayotganini, xususiyl sektor va moliya institutlarining ishtiroki esa cheklanganligini aniqladi. Bu holat “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasining majburiy talablar asosida bosqichma-bosqich joriyl etilishi, “yashil” moliya instrumentlarini kengaytirish va xususiyl investitsiyalarni rag‘batlantirish zarurligini asoslab beradi.

Umuman olganda, milliy “yashil” iqtisodiyot taksonomiyasini joriyl etish jarayonida Iqtisodiyot va moliya vazirligining institutsional rolini mustahkamlash, normativ-huquqiy bazani takomillashtirish hamda moliyaviy mexanizmlarni

diversifikatsiya qilish O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. "2030 yilgacha O'zbekiston Respublikasining yashil iqtisodiyotga o'tish strategiyasi". Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Barqaror rivojlanish va yashil moliya sohasiga oid normativ-huquqiy hujjatlar to'plami. Toshkent, 2022.
3. United Nations Environment Programme (UNEP). Green Economy and Sustainable Development. Nairobi, 2018.
4. World Bank. Financing the Green Transition: Policies and Instruments. Washington, DC, 2020.
5. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Green Finance and Investment: Mobilising Capital for Sustainable Growth. Paris, 2019.
6. European Commission. EU Taxonomy for Sustainable Activities: Technical Report. Brussels, 2020.
7. International Monetary Fund (IMF). Climate Change and Fiscal Policy. Washington, DC, 2021.
8. Axmedov A.A., Karimov B.B. O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tishning moliyaviy mexanizmlari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy jurnali. Toshkent, 2021, №4.